

153 (153).
HAKOB CIRCİYAN'IN ANLATTIKLARI
(1900, AYNTAP DOĞUMLU)

Benim sülalem Kilikya'nın Hromkla, yani Rum kalesi adı verilen yerindedir. Nerses Şnorhali kefarete olarak cezasını orda çekmiştir.

Sürgüne gittiğimde 15 yaşındaydım. Keşke kör olsaydım da, şu gözler o dehşet verici manzaraları görmeseydi. Yayan olarak Homs-Hama'ya vardık. Yolda, Türkler sözümona askere alma bahanesiyle Ermeni erkeklerini topladılar; aslında, onları Berlin-Bağdat demiryolu inşaatına götürdüler; o demiryolu onların emeğiyle inşa edildi. Hayvan gibi, kamçı darbeleri altında, aç susuz, çalıştırıyorlardı... Çocukları ve kadınları ise ellerini ayaklarını bağlayıp, boğazlamak için Fırat kıyısı boyunca dizmişlerdi. O sürgünlerden biri, Demir Artin ellerindeki zincirleri kırdı, kendini suya attı, suyun dibinden yüzerek Birecik'e vardı; kendilerini de kurtarabilmesi için, karısına ve çocuğuna da suyun kenarına gitmeleri için haber gönderdi; ama, Türkler Artin'i yedi kurşunla öldürdüler...

Otel Baron'un Ermeni sahibesinin özel bir amaçla, Ermenileri Der Zor'a götürmemesi, Homs-Hama'ya göndermesi için Cemal Paşa'yla konuştuğunu söylüyorlardı; bu şekilde hiç olmazsa Ermeniler hayatta kalacaklardı.

Cemal Paşa şöyle demişti : “Ermeniler beni adımları tarihe altın harflerle yazacaklar!” Ve gerçekten de Cemal Paşa pek çok Ermeniye hayatta kalmaları için artık Türk olduklarını göstermek amacıyla isimlerini değiştirmelerini tavsiye etmiştir...

O katliamda en büyük cellat Talat'tı. Soğomon Tehleryan ve Levon Şant gidip Talat'ı aramışlardı. O da Berlin'e kaçmıştı. Onlar onun izini sürüp, onu takip ettiler... Talat tanınmamak için, her gün elbise değiştiriyordu. Ama, bir yol kavşağında Tehleryan ona : “Talat!” diye bağırdı. O geri döndü : “Soğomon tabancanın tetiğini çekti...”